

ÁRMÁS JULIANNA

„NAGY ALBÁNIA” A LÁTHATÁRON?

Albánia és Koszovó egyesülésének lehetősége és dilemmái

Az Albánia és Koszovó között fennálló történelmi, kulturális, nyelvi és etnikai kapcsolatoknak köszönhetően időről időre napirendre kerül a két ország egyesítésének vagy akár „Nagy Albánia” létrehozásának kérdése. Napjainkban még inkább aktuális a kérdés, mikor az európai integrációs perspektíva a Nyugat-Balkánon egyre inkább halványodik, Koszovó számára pedig ismét nem történt előrelépés a vízumliberalizáció terén annak ellenére, hogy az ország már 2018-ban teljesítette az Európai Bizottság 85 pontos kritériumlistáját.¹ Az egyesüléssel Albánia és Koszovó alternatívát keresne az Európai Unióra, míg a régió, valamint a nemzetközi közösség országai a balkáni destabilizáció veszélyét látják egy esetleges unióban.

Jelen tanulmány Albánia és Koszovó egyesítésének kérdéskörét vizsgálja. Először felidézzük a történelmi folyamatokat, melyeknek köszönhetően Albánia és Koszovó albán lakossága sosem élhetett egy nemzetállamban, ezután kitérünk az ennek eredményeképp kialakult eltérő identitáskonstrukciókra. Ugyanakkor a kulturális-nyelvi köteléken megindult kormányközi találkozók során aláírt megállapodások valamilyen fajta egyesülés irányába mutatnak, melyet azonban számos tényező árnyal. Kitérve az unió gondolatának társadalmi és nemzetközi támogatottságára, illetve az azzal összefüggő belpolitikai tényezőkre arra keressük a választ, hogy a közeljövőben megvalósulhat-e Albánia és Koszovó egyesülése.

Önálló (nemzet)állam hiányában

A Balkán albánsága sosem élt egy közös nemzetállamban: a félsziget ma nagyjából 5 milliós albánsága döntően három államban csoportosul. Az alapvetően etnikailag homogén Albániában 2,5 millióan élnek,² Koszovóban 1,8

¹ BRZOZOWSKI, Alexandra – TAYLOR, Alice: No progress on EU visa liberalisation for Kosovo, *Euractiv*, 2022. október 12., <<https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/no-progress-on-eu-visa-liberalisation-for-kosovo/>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

² *Population of Albania*, INSTAT, <http://www.instat.gov.al/media/9829/population-on-1-january-2022_final-15-04-2022.pdf> (letöltve: 2022. 09. 27.).

millióan – ahol a lakosság körülbelül 90%-a albán –,³ míg az észak-macedóniai⁴ albán kisebbség 450 ezer főt tesz ki.⁵ Eredetmítoszuk szerint az albánok az illírek leszármazottai, akik Kr. e. 6-5. században megtelepedtek a Balkán-félszigeten, míg a szláv törzsek a Kr. u. 6-7. században érkeztek. Ennek ellenére az albánság nem tudott önálló államot létrehozni a 20. századig; bizánci vagy szerb uralom alatt éltek a 15. századig, amikor megkezdődött az Oszmán Birodalom 500 éves fennhatósága. A térség oszmán-török uralom alól való felszabadításával párhuzamosan jelentek meg a nemzeti identitáshoz kötődő értelmezések, ahogy elérhető közelségbe került az önálló (nemzet)államok létrehozása. Az albán nemzeti ébredés a délszláv (és görög) nemzeti ébredések után jelent csak meg, kezdetben azok expansionista törekvései ellen fellépve. Itt jegyzendő meg, hogy a 19. század végi nemzeti ébredésekig nem beszélhetünk albán (vagy akár szerb) egységes nemzetről, addig vallási hovatartozás vagy klánrendszerek mentén identifikálták magukat. Az oszmán fennhatóság alatt az iszlám vallásra áttért albánság a balkáni népek és a birodalom közötti vitákban például rendre az azonos vallású törökök oldalát választotta.⁶

A Balkán „albán kérdése” a Prizreni Liga létrehozásával jelent meg 1878-ban. Ezzel még nem beszélhetünk függetlenségi törekvésekről, mivel csak az albánlakta vilajetek (skodrai, koszovói, manistíri és janinai) egyesítése és autonómiájának kieszközlése volt a cél, ugyanakkor már megjelent a történelmi és etnikai érvek mentén megfogalmazott igény az említett területekre. A tényleges függetlenség gondolata a 20. század elején fogalmazódott meg Szerbia, Montenegró, Görögország és Olaszország területszerző ambícióira válaszul. Ezt követően a Balkán-félsziget oszmán uralom alól való felszabadítása közepette nagyhatalmi – osztrák–magyar és olasz – segítséggel jöhetett létre a független albán fejedelemség 1912-13-ban, mely azonban már akkor sem foglalta magába az összes albánlakta területet. Az első világháborút követően 1921-től beszélhetünk független Albániáról, amikor a megszálló szerb, olasz és görög csapatok elkezdték kivonni egységeiket a területről. A helyzet nem változott az 1912-es viszonyokhoz képest, a Balkán korabeli albánságának egyharm-

³ Key figures for Kosova, Kosovo Agency of Statistics, <<https://ask.rks-gov.net/en/kosovo-agency-of-statistics>> (letöltés: 2022. 09. 27.).

⁴ Jelen elemzés az észak-macedóniai albánokkal és a Balkán-félsziget egész albánságát egyesítő nagyalbán törekvással nem foglalkozik, fókuszában Albánia és Koszovó egyesülésének a kérdése áll.

⁵ Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of North Macedonia, 2021 – first dataset, State Statistical Office, <https://www.stat.gov.mk/PrikaziSoopstenie_en.aspx?rbtxt=146> (letöltve: 2022. 09. 27.).

⁶ MAGYARI István – VALKI László – JUHÁSZ József – TÁLÁS Péter: *Koszovó. Egy válság anatómiája*, Osiris, Budapest, 1999, 11-12. p.

da kívül maradt az állam határain, legnagyobb részük 1918 után Jugoszlávia fennhatósága alá került.⁷

Azzal, hogy az albán nemzetállam határait a „nyelvi-etnikai választóvonalakat figyelmen kívül”⁸ hagyva húzták meg, megágyaztak a Balkán egyik máig megoldatlan kérdésének. Elkerülhetetlenül a figyelem innentől így Koszovóra (is) szegeződik, mely a sarokkővét képezi a kérdésnek több szempontból is. Az Albánia határain kívül maradt albánság Koszovó területén összpontosul(t), illetve mind az albán, mind a szerb identitáskonstrukció központi eleme a saját „Koszovó-mítoszuk”. Az albánság részéről elfogadhatatlan volt, hogy a jugoszláv államalakulat albán többségű területekhez jutott, akkor Koszovó népességének 60–70%-át tették ki az albánok. Jugoszláviában a nagyszerb nacionalizmust látták, míg a szerbek a törökökkel azonosították az albánokat, így Koszovó elhagyására vagy asszimilációra kényszerítve az albán lakosságot. Az erre válaszul érkező jugoszláviai albánok szeparatista törekvéseit Albánia támogatta, a kaçak-mozgalom (1919–1924) politikai vezetés befogadta, melynek célja az elszakadás és pánalbán egyesülés volt.⁹

Albánia pártfogása azonban nem tudott hosszú életű maradni, 1925-től olasz befolyás alá került az állam, és az olasz célok (usztasák támogatása) felülírták az albán politikai törekvéseket. Mivel a második világháború után a felszabadult Albániát a jugoszláv kommunisták támogatták, kedvező albán-jugoszláv kapcsolatokról beszélhettünk, melynek nyomán az albán kérdés is új kontextusba került. A Balkán-föderáció gondolata még Albánia csatlakozását mint hetedik tagköztársaság is tartalmazta, mely ugyan nem jelentette a pánalbán állam létrejöttét, de a Balkán-félsziget albánsága egy államban egyesülhetett volna. A jugoszláv–szovjet szakítás után a kezdeményezés elhalt, az Albánia és Jugoszlávia közötti viszonyrendszert pedig a hidegháborús tendenciák jellemezték. Általánosságban elmondható, hogy a jugoszláv államalakulatokban az albánság elnyomás alatt állt, ez alól mindössze az 1970-es évek jelentettek kivételt; például 1969-től a pristinai egyetem önállóan működött, az 1974-es jugoszláv alkotmány Koszovónak közel tagköztársasági jogosítványokat biztosított. Ekkorra már kirajzolódtak az Albánia és Jugoszlávia közötti különbségek is, miszerint az életkörülmények jelentősen jobbak voltak Koszovóban még úgy is, hogy Jugoszlávia legelmaradottabb területe maradt a fejlesztési támogatások ellenére. Kedvezőbb feltételek ellenére 1981-től permanens tüntetéshullám indult Koszovóban kezdetben a szociális körülmények javításának érdekében, de hamar eljutottak a tagköztársasági státusz követeléséig, majd a szeparatista törekvésekig. Megjegyzendő azonban, hogy Koszovó elszakadása sosem volt reális lehetőség, annak valós célként való

⁷ *Uo.*, 14–15. p.

⁸ *Uo.*, 16. p.

⁹ *Uo.*, 16–18. p.

megfogalmazása csak 1989 után jelent meg válaszként a Milošević-i politikákra.¹⁰

A Milošević 1986-os hatalomra kerülése után eluralkodó nagyszerb nacionalista eszme (egyik) központi témája a már 90%-ban albánok lakta Koszovó, pontosabban annak visszaszerzése lett. Az ezt követő központosító törekvések eredményeként a tartományt 1989-ben megfosztották autonóm jogköreitől, politikai üldözés kezdődött az albán lakosság ellen. 1992-ig a pristinai vezetés párbeszédet próbált folytatni Belgráddal, mellyel azonban a központi vezetés nem akart és nem is tudott foglalkozni, hiszen a délszláv háború kötötte le a figyelmét. 1992 tavaszán illegális körülmények között tartottak parlamenti és elnökválasztást Koszovóban, melyen a Ibrahim Rugova vezette Koszovói Demokratikus Liga 76%-os többséget szerzett, mely után kijelentették, hogy Koszovó független állam. A parlament összeülését azonban a szerb rendőrség már nem engedte; a koszovói állam- és közigazgatás kiépítése a párhuzamos intézményrendszer keretei között folyt. Koszovó sokáig bízott a nemzetközi közösség közbenjárásában is, azonban az a délszláv dezintegrációra koncentrált; az egyetlen állam, mely a nemzetközi fórumok napirendjére próbálta tűzni a koszovói albánok helyzetét, Albánia volt. Az 1992 tavaszán Albánia élére kerülő Sali Berisha – aki a gehegekhez tartozott, csakúgy, mint a koszovói albánság – támogatásáról biztosította Koszovót, mi több, a nemzetközi közösség álláspontja ellenére kiállt az albán egység mellett. Albánia akarva akaratlanul mégis a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (*Ushtria Çlirimtare e Kosovës*, UÇK) felfegyverzésében segítette a legtöbbet Koszovót. A koszovói vezetés és társadalom látva, hogy az 1995-ös daytoni békeszerződés során sem esett szó a tartomány helyzetéről, egyre inkább az erőszakos megoldás felé tolódott az UÇK vezetésével. Mikor 1997 februárjában az albán államhatalom összeomlott, a fegyverraktárokat kifosztották, hogy azok eladásából jusson a lakosság bevételhez – ezek egyik fő célállomása a háború előtt álló Koszovó lett.¹¹

A koszovói háborút (1998–1999) lezáró ENSZ BT 1244-es határozat értelmében Koszovó az ENSZ UNMIK (*United Nations Mission in Kosovo*) ideiglenes nemzetközi igazgatása alá került. A határozat azonban nem rendezte Koszovó végső státuszát, s miután a 2006–2007-es státusztárgyalások is kudarcba fulladtak, a koszovói parlament 2008. február 17-én egyoldalúan kinyilvánította függetlenségét Szerbiától. Albánia másnap, február 18-án elismerte Koszovó függetlenségét, ezt érhető módon Szerbia – és nagyjából a világ országainak fele – a mai napig nem tette meg. Az esemény új lendületet adott az albán–koszovói egyesülés kérdésének is, melyet azóta is napirenden tart a politikai diskurzus és gyakorlat, azonban ezen lendületet árnyalják a

¹⁰ *Uo.*, 19–25. p.

¹¹ *Uo.*, 56–58. p., 83–84. p.

nemzetközi közösségbe mint multietnikus állam integrálódni kívánó Koszovó, illetve mindkét ország európai uniós csatlakozási törekvései is.

Albánia és Koszovó: két állam, egy identitás?

Albánia és Koszovó egyesülésének tárgyalása esetén elengedhetetlen szót ejteni az identitás kérdéséről. Az egyesülés azon logika mentén halad, hogy a Balkán-félsziget albánlakta területei egy központi hatalom fennhatósága alá kerülnek, azonban tekintettel arra, hogy az albániai és koszovói albánok sosem éltek egy közös államban, megkérdőjelezendő, hogy megosztanak-e valamilyen identitást – különösen figyelembe véve az identitás folyamatosan változó jellegét. Mindenekelőtt szükséges lefektetni, mit értünk identitás alatt, pontosabban az albán identitás értelmezéséhez milyen fajta identitásokat szükséges megkülönböztetni. Mivel a tanulmány kiemelten kezeli az önálló albán (nemzet)állam hiányát, elengedhetetlen a nemzeti identitás feltérképezése, melyről akkor beszélünk, ha a csoporttagok egymásról és a külvilágról is közös meggyőződéssel rendelkeznek. A nemzeti identitás értékek, normák gyűjteménye, melyek szimbolikus jelentőséggel bírnak a közösség tagjainak, illetve erősítik a csoporthovatartozást is.¹² A politikai identitás ezzel szemben a politikai-gazdasági jogok és kötelezettségek biztosítása mentén teremti meg a politikai közösséghez (államhoz) való tartozást.¹³ Fontos, hogy a felsorolt két identitás nem zárja ki egymást: a koszovói albánoknak lehet az albániai albánokkal közös a nemzeti identitásuk, politikai identitásuk azonban már eltérő, hiszen a független Koszovó – vagy előtte Jugoszlávia – állampolgárai. A politikai identitás mesterségesebb konstrukció a nemzeti identitásnál, mely utóbbi alapját a szokások, hagyományok képezik, de pontosan a politikai identitás mesterséges volta miatt nem előfeltétel a közös nemzeti identitás léte egy politikai közösségben. A következőkben a közös albán identitás lehetőségét nézzük meg.

Az albán identitásfejlődésre (nemzeti és politikai egyaránt) a legnagyobb hatást az gyakorolta, hogy a Balkán-félsziget albánsága nem alkotott soha egy politikai közösséget. További nehézséget jelent az a tény, hogy az albánság vallási megosztottságából eredően nincs olyan vallási vagy kulturális központ, mely az identitáskonstrukciót elősegítette volna. Mindössze a nyelv közös, így ez lett az, mely a nacionalista mozgalmak 19. század végi megje-

¹² KISS J. László: *Változó utak a külpolitika elméletében és elemzésébe*, Osiris, Budapest, 2009, 378–379. p.

¹³ JANO, Dorian: *Kosovar Multi-Layer Identity: What is the Same, Different and in Common with the Albanian Identity*, *Journal of European and International Affairs*, 1/2013, 27–40. p.

lenésekor összefogta az albánokat. A nemzeti identitás konstruálásának első lépése a történelmi kontinuitás megteremtése volt, így beszélhetünk ma a már említett eredetmítoszról, miszerint az albánok az illír törzsek leszármazottai. A kulturális közösség hiányából adódóan dolgozták ki törökverő albán hős, Szkander bég figuráját, akivel az egész albánság a mai napig azonosítani tudja magát.¹⁴ Rátérve a politikai identitás kérdésére, azzal, hogy a független albán állam (1912) határait úgy húzták meg, hogy számos albán közösség maradt azon kívül, az albánság politikai identitása elkezdett elválni egymástól. Noha a nemzeti identitás konstruálása annak reményében (is) kezdődött, hogy a Balkán albánsága egy közös nemzetállamban egyesülhet, így a térség albánsága osztja a közös nemzeti identitást, de politikai identitásuk különbözik attól függően, mely államban élnek. Így ma megkülönböztetünk koszovói, montenegrói vagy macedón albán identitást is.¹⁵

A koszovói albánok mindig is albánként azonosították magukat, így kijelenthető, hogy osztják az albán nemzeti identitást. Ugyanakkor azzal, hogy az oszmán fennhatóság után Albánia és Koszovó nem egyesülhetett, és Koszovó 20. századi történelmét a szeparatista mozgalmak, a tagköztársasági, majd a Jugoszláviától való elszakadási törekvések határozták meg, elkezdődött az albániai és koszovói albánok szétválása, nem csak a politikai identitás értelmében. Megjegyzendő, hogy ez a belgrádi vezetésnek is célja volt, az olyan kedvezmények, mint a saját parlament, kormány, nemzeti bank, képviselők delegálása a szövetségi parlamentbe, vagy a kizárólagos albán nyelvű oktatás a Pristinai Egyetemen ezen célkitűzést elősegítette.¹⁶ Ma pedig a független Koszovó tekintetében már felmerül a koszovói nemzeti identitás kérdése, hiszen saját zászlóval, himnusszal, nemzeti hősökkel rendelkezik, melyek többek között a nemzeti identitáskonstrukció motorjai.

Jelenleg ugyan nem állíthatjuk, hogy az albán nemzeti identitástól elkülönülő koszovói nemzeti identitás létezik, hiszen Koszovó még a nemzetépítés fázisában van, de számos jel utal az elválásra. A koszovói nemzeti identitás létét továbbá árnyalja, hogy az ország hangsúlyozza multietnikus jellegét, az alkotmány szerint egy „albánokból és más közösségekből álló többnemzetiségű társadalom”,¹⁷ viszont az 1,8 milliós lakosság körülbelül 90%-a albán, akik erős kötődést mutatnak az albán gyökerekhez. Mi sem példázza ezt jobban, mint a koszovói zászló tervezésére kiírt pályázatra beküldött munkák

¹⁴ JUDAH, Tim: *Kosovo. What Everyone Needs to Know*, Oxford University Press, Oxford, 2008, 25–26. p.

¹⁵ JANO: i.m., 34–35. p.

¹⁶ MEHMETI, Leandrit I.: *Kosovar Identity: Challenging Albanian National Identity*, *Australian and New Zealand Journal of European Studies*, 1/2017, 16–25. p.

¹⁷ Constitution of the Republic of Kosovo, <https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2017/10/1.CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_KOSOVO.pdf> (letöltve: 2022. 02. 15.).

többsége piros-fekete zászló volt kétfejű sassal, lényegében újra alkotva az albán zászlót.¹⁸ A nyertes pályamunka szintén a multietnikus vonást kívánja kiemelni – a hat csillag Koszovó hat etnikai csoportjára utal –, s bár használata egyre elterjedtebb, az inkább még a piros-fekete albán zászlóval történik. Hasonlóan kérdéseket vet fel a közös koszovói emlékezet mint a nemzeti identitás alappillére, mellyel jelen esetben nagyrészt a koszovói albánság azonosítja magát. Ide értendő az elnyomás, majd a függetlenségért folytatott küzdelem, illetve az ennek során elesett hősök – például Adem Jashari, az UÇK egyik alapítója nemzeti hősként él a köztudatban.¹⁹

Koszovó vitatott államiságának idején korai lenne szilárd politikai és nemzeti identitásról beszélni. Azonban akár csak a koszovói albánságra koncentrálna látható, hogy bár erős az albán nemzeti identitáshoz való kötődés, pont ők az az etnikai csoport, akik egy újabb nemzeti ébredés momentumával is tudnak azonosulni. Ez pedig – az észak-koszovói szerbséget nem is említve – kérdéseket vetne fel Albánia és Koszovó egyesülése esetén az államalakulat nemzeti identitását illetően.

Unió a horizonton?

Az egyesülés gondolata napjainkban

Albánia és Koszovó egyesülése láthatóan nem újkeletű ötlet, a politikai diskurzus szintjén pedig időről időre visszatérő és népszerűvé váló narratíva, hivatkozva a pánalbán nemzetállam hiányára, Albánia és Koszovó közös kultúrájára, szoros politikai és gazdasági kapcsolataira. Az egyesülés gondolatának köztudatban való megtartásából a döntéshozók politikai tőkét kívánnak kovácsolni. Az Albániával mint a nemzetközi közösség elismert országával való unió megoldhatja Koszovó elismerés problémáját, ami miatt nem csatlakozhat olyan nemzetközi szervezetekhez, mint az Egyesült Nemzetek Szervezete, de az egyesülés narratívája mégis döntően az EU-bővítés kontextusában jelenik meg. Az ellenzők felé Albánia és Koszovó egyesülését azon logika mentén vezetik le, hogy amikor a két ország majd az Európai Unió tagjává válik, a határok egyébként is megszűnnének közöttük. De az egyre távolabbi EU-s perspektívára is válaszként szolgál, hogy európai integráció helyett Albánia és Koszovó egyesülése is elegendő számukra. Tekintettel az EU-bővítés jelenlegi állapotára vagy akár távolabbról nézve a bővítéspolitikára egészére – a folyamatos válságok során az EU-nak nincs kapacitása a nyugat-balkáni bőví-

¹⁸ BILEFSKY, Dan: A difficult question for Kosovars: Who are we?, *The New York Times*, 2007. december 9. <<https://www.nytimes.com/2007/12/09/world/europe/09iht-kosovo.4.8660025.html>> (letöltve: 2022. 09. 28.).

¹⁹ MEHMETI: i.m., 24. p.

téssel foglalkoznia, mellyel párhuzamosan folyamatosan veszít hitelességéből –, a balkáni bilaterális problémák megoldatlanságára – melynek kapcsán az EU álláspontja világos, hogy nem kíván megoldatlan konfliktusokat integrálni a közösségbe –, az európai uniós tagság egyre távolibb perspektíva marad. Az EU-s kereten túl az unió biztonságát is jelentene Koszovó számára Szerbiával szemben, mivel Belgrádnak korlátozottabb lehetősége lenne csak beavatkozni a koszovói belpolitikába az országban élő szerb kisebbségen keresztül.

Hasim Thaçi volt koszovói miniszterelnök (2008–2014) és elnök (2016–2020) például közel tíz éve hozza fel a két ország egyesülésének ötletét. Már 2013-ban úgy fogalmazott, hogy ha az EU bezárja kapuit Koszovó előtt, akkor nincs más választás, mint hogy a régió összes albánjának egy államban kell élnie, mert később így tudnak majd csak beilleszkedni az európai közösségbe.²⁰ 2019-ben is azt erősítette meg, hogy az egyesülés kívánatos lehet, amennyiben az EU-val való integráció lassú ütemben folytatódik. Tőle egyébként nem szokatlanok az ilyen volumenű megjegyzések, a nemzetközi közösség, de a lakosság által is ellenzett Koszovó és Szerbia közötti területcsere ötletét is igyekezett a köztudatba ágyazni.²¹ 2021-ben az utolsó parlamenti választások előtt Ramush Haradinaj szintén volt koszovói miniszterelnök (2017–2020) is nyilatkozott hasonlókat, szintén elősorban az EU-t jelölve meg bűnbaknak, illetve kilátásba helyezve, hogy akár még népszavazást is tarthatnak az egyesülésről.²²

Albánia és Koszovó jelenlegi politikai vezetése sem veti el az egyesülés gondolatát vagy ahogy emlegetik, az *újra egyesülést*. Albin Kurti koszovói kormányfő 2021-ben, miután pártja, az Önrendelkezés (*Lëvizja Vetëvendosje*, LVV) abszolút többséget szerzett a parlamenti választásokon úgy nyilatkozott, hogy amennyiben népszavazást tartanának a Koszovó Albániához való csatlósáról, ő igennel szavazna. Hozzátette azonban, hogy Koszovó egy szuverén független állam, az alkotmány pedig kimondja, hogy nem egyesülhetnek egy másik országgal. Ebből következően egy föderációs berendezkedést tud csak elképzelni Albániával közösen, melyhez azonban először alkotmánymódosításra lenne szükség.²³ 2021 novemberében megerősítette Kurti álláspontját

²⁰ MEJDIRI, Fatjona: US Ambassador Calls Rama's Pan-Albanian Talk 'Careless', *Balkan Insight*, 2017. április 21., <<https://balkaninsight.com/2017/04/21/us-condemns-albanian-pm-statement-over-unification-with-kosovo-04-21-2017/>> (letöltve: 2022. 09. 28.).

²¹ ISUFI, Perparim – VLLAHU, Emirjeta: Thaci's Pan-Albania Union Plea Scorned as Populism, *Balkan Insight*, 2019. június 3., <<https://balkaninsight.com/2019/06/03/thaci-pan-albania-union-plea-scorned-as-populism/>> (letöltve: 2022. 09. 28.).

²² Kosovo's Haradinaj: EU pushes us to unite with Albania, *RS N1info*, 2021. 01. 18. <<https://rs.n1info.com/english/news/kosovos-haradinaj-eu-pushes-us-to-unite-with-albania/>> (letöltve: 2022. 09. 28.).

²³ CROWCROFT, Orlando: I would vote to unify Albania and Kosovo, election winner Albin

a két ország Elbasanban tartott kormányközi találkozásán: igennel szavazna egy demokratikus népszavazáson, hiszen „(...)Koszovó és Albánia két állam, de egy nemzet. Koszovó Szerbia ellen mondta ki a függetlenséget, nem pedig Albániával szemben.”²⁴ Hozzátette, hogy az egyesülést egy hosszú történelmi folyamat részének tekinti, mely a jelenlegi kormány feladatkörén kívül esik.

Edi Rama 2013 óta hivatalban lévő albán miniszterelnök nyilatkozataiban is visszatérő elem Albánia és Koszovó egyesülésének a gondolata. Már 2015-ben azt az álláspontot képviselte, hogy a két ország csatlakozása elkerülhetetlen és megismételhetetlen, a kérdés csak annak körülménye, tételesen az EU keretein belül vagy kívül. 2017-ben ezen gondolatmenetet erősítette meg, akkor sem zárta ki egy „kis unió” létrejöttét Albánia és Koszovó között abban az esetben, ha az Európai Unió nem mutat hajlandóságot a tagfelvételre. 2018 novemberében azt javasolta, hogy közös stratégiai dokumentumot készítsen a két ország, mely feltérképezi az egyesülés 2025-ig történő megvalósíthatóságát.²⁵ Ez akkor történt, amikor a Haradinaj-kormány 100%-os büntetővádat vetett ki a szerb és boszniai árukra, mellyel egyidejűleg a koszovói parlament határozatot fogadott el az Albánia és Koszovó közötti vámpontok egyesítéséről.²⁶ 2021 novemberében, az Elbasanban tartott kormányközi találkozón szintén megerősítette, hogy megszavazná Albánia és Koszovó egyesülését, amennyiben népszavazást tartanának az ügyben, illetve hozzátette, hogy számít ilyen jellegű népszavazásra a jövőben.²⁷

Már ezen a ponton megjegyzendő, hogy a volt és jelenleg is regnáló döntéshozók nyilatkozatait a megfelelő helyiértéken kell kezelni. Később még szólnunk róla, de sem a nemzetközi, sem a szakértői közösség nem támogatja az egyesülés gondolatát, értékelésük szerint az öltet diskurzusba való helye-

Kurti tells Euronews, *Euronews*, 2021. 02. 16., <<https://www.euronews.com/2021/02/16/i-would-vote-to-unify-albania-and-kosovo-election-winner-albin-kurti-tells-euronews>> (letöltve: 2022. 09. 28.).

²⁴ Kurti in favor of Albania-Kosovo union: I would vote for yes, there are two states but one nation, *Politiko*, 2021. 11. 20., <<https://politiko.al/english/kosova/kurti-pro-bashkimit-shqiperi-kosove-do-te-votoja-per-po-jane-dy-shtete-po-i448123>> (letöltve: 2022. 09. 28.).

²⁵ JANJEVIC, Darko: Albania's Edi Rama floats joint president idea in Kosovo, *DW.com*, 2018. 02. 19., <<https://www.dw.com/en/albanias-edi-rama-floats-joint-president-idea-in-kosovo/a-42642058>> (letöltve: 2022. 09. 28.).

²⁶ Kosovo Parliament votes on customs unification between Kosovo and Albania, *European Western Balkans*, 2018. 05. 06., <<https://europeanwesternbalkans.com/2018/06/05/kosovo-parliament-votes-customs-unification-kosovo-albania/>> (letöltve: 2022. 09. 29.).

²⁷ TAYLOR, Alice: Albanian Prime Minister in favour of unifying Kosovo and Albania, *Euractiv*, 2021. 11. 29., <https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/albanian-prime-minister-in-favour-of-unifying-kosovo-and-albania/> (letöltve: 2022. 09. 29.).

zése sokkal inkább populista célokat szolgál csak; az Európai Unió már zsarolásnak is minősítette az egyesüléssel való fenyegetőzést.²⁸ Beszédese, hogy 2021-ben mindkét országban parlamenti választásokat tartottak, azonban a mainstream pártok programja nem foglalkozott az egyesülés kérdésével.²⁹ Ezt húzza alá az is, hogy az Albániában is működő Önrendelkezés választáson indított tiranai jelöltje, Boiken Abazi az albán választások kampányában expliciten elkerülte az egyesülés témakörét, arra inkább közvetetten összpontosított. Lobbizott a Koszovót és Albániát összekötő autópálya útdíjának eltörléséért, illetve Kurti 2021 februári kampányában megfogalmazott olyan célkitűzéseit hangsúlyozta, mint a korrupció és az elit elleni küzdelem.³⁰

Politikai szándék a gyakorlatban

Az unió ellenzésének, illetve az azt övező fenntartások ellenére Albánia és Koszovó az egyesülés politikai szándékát számos jelentős megállapodás által elkezdte a gyakorlatba átültetni. Albánia és Koszovó a fiatal állam függetlenedése óta rendszeresen tart kormányközi találkozókat, 2022 nyarán már nyolcadik alkalommal találkozott a két fél. A diplomáciai események során már több mint 100 közös megállapodást írt alá a két kormány, ezek szerteágazó területeket foglalnak magukba mint az oktatás, sport, diplomácia, védelempolitika, regionális fejlesztéspolitika, határellenőrzés vagy energiaügy. Az egyezmények alapvető célja az országok közötti együttműködés erősítése és az állampolgárok életének megkönnyítése. Kezdeti kiindulópontot a közös albán nemzeti identitás jelentett (támaszkodva az azonos nyelvre, kulturális örökségre), ma pedig már nagy volumenű projektekben realizálódik a kapcsolat intenzitása.

A *soft* területekről említendő a könnyített eljárásban kiadott albán állampolgárságok a koszovói állampolgárok részére, „speciális érdekekre” hivatkozva. Ez 2010 óta különösen népszerű gyakorlat, mivel Albánia vízummentességet kapott az Európai Uniótól, ma pedig Koszovó az egyetlen nyugat-balkáni állam, mely állampolgárainak vízum kell a közösség területére való belépéshez.³¹ Bár a vízumproblémát nem hidalja át, de a 2021 novemberében

²⁸ Plan for the unification of Albania and Kosovo, *Parliamentary question*, 2017. 10. 26., <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2017-006703_EN.html> (letöltve: 2022. 09. 29.).

²⁹ ĐORĐEVIĆ, Nikola: Albania and Kosovo: Unification through the back door?, *Emerging Europe*, 2021. június 30., <<https://emerging-europe.com/news/albania-and-kosovo-unification-through-the-back-door/>> (letöltve: 2022. 09. 29.).

³⁰ CROWCROFT, Orlando: How EU enlargement apathy could push Kosovo and Albania to join forces, *Euronews*, 2021. 04. 15., <<https://www.euronews.com/my-europe/2021/04/15/how-eu-enlargement-apaty-could-push-kosovo-and-albania-to-join-forces>> (letöltve: 2022. 09. 29.).

³¹ MEJIDINI, Fatjona: Honorary Albanians: Jumping the Queue into Europe, *Balkan Insight*,

kötött biometrikus tartózkodási engedélyekről szóló kétoldalú megállapodás értelmében pedig minden olyan koszovói állampolgár, aki Albániában szeretne életvitelszerűen tartózkodni – dolgozni vagy tanulni –, minden további nélkül megteheti. A megállapodásnak köszönhetően nem kell munkavállalási engedélyt szerezniük a koszovóiaknak, online megigényelhetik az öt évre szóló tartózkodási engedélyt, mely lényegében megegyezik az albán személyazonosító igazolvánnyal. Természetesen a gyakorlat az albán állampolgárokra is igaz, de a korábbi tendenciának megfelelően inkább a koszovóiak élnek az azonosító kiváltásával.³²

Az egy nemzetként való cselekvés felé további szándék is mutat. 2019-ben írta alá a két ország külügyminisztere a megállapodást a külpolitika összehangolásáról és a közös külképviseletek üzemeltetéséről, s bár kérdés, hogy a külpolitika terén milyen összhang fog mutatkozni, tekintettel a két ország különböző kihívásaira³³ – elég csak a Nyitott Balkánra (*Open Balkan*) gondolni –, a diplomáciai képviseletek összekapcsolásában történt előrelépés. Bariban, Münchenben, Koppenhágában közös konzulátust, Canberrában közös nagykövetséget üzemeltet Albánia és Koszovó.³⁴ A 2022/2023-as tanév kezdete óta ugyanazt az író- és olvasókönyvet használják a kisiskolások, erről 2021-ban állapodtak meg a felek.³⁵ Egymás diplomáit kölcsönösen elismerik, Albánia és Koszovó diákjai a két ország bármely egyetemére beiratkozhatnak.

Stratégiai szempontból az infrastruktúra-fejlesztés és az elektromos rendszerek összekapcsolása emelendő ki. A két országa összekapcsolása korszerű infrastuktúra-fejlesztéssel az autópályaépítésekkel kezdődött: összekapcsolva Pristinát Tranával Durrës-szel. Az autópályaépítés mellett a Durrëst és Pristinát összekötő vasúti pálya építéséről kell szólnunk, mely megvalósíthatósági tanulmányának készítéséről szintén a legutóbbi, 2022 nyári kormányközi találkozón állapodtak meg a felek. A projekt várhatóan 2 millió euróba kerül

2019. május 14., <<https://balkaninsight.com/2019/05/14/honorary-albanians-jumping-the-queue-into-europe/>> (letöltve: 2022. 10. 14.).

³² KOTE, Kristo: Kosovo Youths Get Albania Residents Permits on Independence Day, *Albania Daily News*, 2022. február 17., <<https://albaniadailynews.com/news/kosovo-youths-get-albania-residence-permits-on-independence-day>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

³³ BEGISHOLLI, Blerta: Kosovo and Albania Agree to Run Joint Foreign Policy, *Balkan Insight*, 2019. július 3., <<https://balkaninsight.com/2019/07/03/kosovo-and-albania-agree-to-run-joint-foreign-policy/>> (letöltve: 2022. 10. 14.).

³⁴ Albania and Kosovo consider founding shared embassies and common economic space, *European Western Balkans*, 2020. 02. 19., <<https://europeanwesternbalkans.com/2020/02/19/albania-and-kosovo-consider-founding-shared-embassies-and-common-economic-space/>> (letöltve: 2022. 10. 14.).

³⁵ Albania, Kosovo sign agreement to use joint ABC textbook in schools, *RTK Live*, 2021. 12. 21., <<https://www.rtklive.com/en/news-single.php?ID=20284>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

majd, melynek költségeit a két kormány egyenlő arányban osztja meg. A vasútvonal megépítésével Koszovó olyan közvetlen tengerparti összeköttetéshez jutna, mely jelentősen javítaná az ország külkereskedelmi mérlegét. A tervezett Porto Romano kereskedelmi kikötőn túl a megállapodás részét képezi egy „száraz kikötő” létrehozása is Pristinában. Ahogy Rama megjegyezte, az infrastruktúra-fejlesztésből nemcsak Durrës és Pristina profitálhat közvetlenül, de Durrës a Földközi-tenger egy „gazdasági kapujává”³⁶ válhat, mindkét ország regionális pozícióját is erősítve.

Még 2017-ben vitatták meg a felek a közös villamosenergia-piac létrehozásának lehetőségét, illetve az albán áramtőzsdét, melyben Koszovó is részt venne.³⁷ 2020 decemberében pedig Koszovó levált a szerb elektromos hálózatról, ezzel egyidejűleg összekapcsolva az albán és koszovói rendszert.³⁸ 2021 végén a két ország energiaszabályozó hivatalai együttműködési megállapodást írtak alá a villamosenergia-kereskedelmi és -ellátási engedélyek kölcsönös elismeréséről. Ez már egy konkrét lépés a két piac integrációja felé, mely egyrészt hozzájárul az ellátásbiztonsághoz megfizethetőbb árakon, másrészt növeli a versenyképességét, pozícionálja az országokat a befektetők körében, továbbá elősegíti a későbbi integrációt a regionális vagy európai uniós piaccal.³⁹

Az aláírt megállapodások nagy számát, illetve a politikai elköteleződést némiképp árnyalja, hogy azokat csak részben vagy teljes egészében nem hajtották végre. 2014 és 2021 között Albánia és Koszovó körülbelül 90 megállapodást írt alá, melyek fele érinti a kereskedelmi kapcsolatokat. Ezeknek csak 49%-át hajtották végre, 36%-ukat csak részben, 9%-ot el sem kezdték, 6%-ról pedig nincs információ. A 2021 novemberében aláírt megállapodás-csomag 13 eleméből például csak négyet kezdtek meg végrehajtani, melyek a vámeljáráásokat, ideiglenes tartózkodási engedélyeket, társadalombiztosítást és a mezőgazdasági fejlesztéseket érintik.⁴⁰ A tendenciát aláhúzza, hogy a ke-

³⁶ WEIZMAN, Jakob: Analysis: Kosovo and Albania, a History of Agreements but Non-Implementation, *Exit.al*, 2022. 07. 05., <<https://exit.al/en/2022/07/05/analysis-kosovo-and-albania-a-history-of-agreements-but-non-implementation/>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

³⁷ Kosovo* and Albania agree to intensify work on establishing common electricity market, *Balkan Green Energy News*, 2017. október 6., <<https://balkangreenenergynews.com/kosovo-and-albania-agree-to-intensify-work-on-establishing-common-electricity-market/>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

³⁸ Kosovo leaves Serbia's energy bloc to join Albania's, *European Western Balkans*, 2020. 12. 15., <<https://europeanwesternbalkans.com/2020/12/15/kosovo-leaves-serbias-energy-bloc-to-join-albanias/>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

³⁹ KOTE, Kristo: Albania-Kosovo Sign Joint Energy Market Agreement, *Albanian Daily News*, 2021. december 7., <<https://albaniandailynews.com/news/albania-kosovo-sign-joint-energy-market-agreement>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

⁴⁰ WEIZMAN: i.m.

reskedelem intenzitása a két ország között az elmúlt években nem mutatott szignifikánsan bővülő tendenciát.⁴¹ Egy 2020-as jelentés szerint a megállapodások ellenére a két ország közötti kereskedelem elmélyítését akadályozza a széleskörű korrupció, az ipari fejlettség alacsony szintje vagy az informális gazdaság nagyarányú jelenléte, melyeket fokoz a kétoldalú bizalomhiány.⁴²

Intő jel lehet, hogy a legutóbbi megállapodáscsomag Albánia és Koszovó között 2022 nyarán feszült körülmények között, a Nyitott Balkán csúcstalálkozója után 2 héttel került aláírásra. A kezdeményezést pont Edi Rama albán miniszterelnök indította útjára 2019-ben – akkor még Mini Schengen néven – a balkáni államok politikai és gazdasági kapcsolatainak javítása érdekében. Az együttműködés nyári ohridi csúcstalálkozásán a jelenlegi tagok, Albánia, Észak-Macedónia és Szerbia mellett jelen volt Bosznia-Hercegovina és Montenegró is, Koszovó viszont nem. Albin Kurti visszautasította a meghívást Szerbia jelenléte és Koszovó államiságának el nem ismerésére hivatkozva.⁴³ Koszovó továbbra is elkötelezett a Németország által kezdeményezett berlini folyamat mellett, álláspontja szerint minden regionális kezdeményezésnek az Európai Unió égisze alatt kell történni. De mindenekelőtt az albánság kapcsolatait erősítené meg a koszovói miniszterelnök, csak ezt követően tartja célszerűnek a nyitást más régióbeli országok felé.⁴⁴ Rama azonban megerősítette, hogy sem a Nyitott Balkán, sem az Aleksandar Vučić szerb elnökkel fenntartott jó kapcsolat nem befolyásolja Albánia és Koszovó viszonyát. A két ország kapcsolatának intenzitása kevésbé a Nyitott Balkán, inkább a megállapodások implementálásának hiánya miatt kérdőjelezhető meg. Sőt, a regionális kezdeményezésből valójában Koszovó is profitálhat, amennyiben vámunióra lép Albániával. A vámunió létrehozásának lehetőségét vizsgáló munkacsoport létrehozásáról szintén a legutóbbi kormányközi találkozón egyeztek meg a felek.⁴⁵

⁴¹ Economic Statistics. Kosovo International Trade Statistics 2021, Series 5, 2022, 23–25. p., <<https://ask.rks-gov.net/media/6973/international-trade-statistics-2021.pdf>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

⁴² *Trade agreements and barriers between Kosovo and Albania, Policy Memo*, Institute for Advanced Studies, 2020, <https://www.institutigap.org/documents/90921_TradeKS-AL.pdf> (letöltve: 2022. 10. 14.).

⁴³ WEIZMAN: i.m.

⁴⁴ Kosovo Prime Minister Calls for Albanian Unity Amid Discussions about Open Balkan Initiative, *Exit.al*, 2021. 08. 12., <<https://exit.al/en/2021/08/12/kosovo-prime-minister-calls-for-albanian-unity-amid-discussions-about-open-balkan-initiative/>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

⁴⁵ CETA, Kristi: Albania-Kosovo Sign 19 Agreements, *Albanian Daily News*, 2022. június 20., <<https://albaniadailynews.com/news/albania-kosovo-19-agreements-signed-in-pristina-1>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

Az unió ellen mutató tényezők

A politikai döntéshozók támogatása ellenére azonban valószínűtlen, hogy Albánia és Koszovó uniója a közeljövőben bekövetkezik. Az okok többértékesek, egyrészt a nemzetközi közösség ellenállása, másrészt számos belső korlát, de az EU-integráció reménye is az egyesülés ellen szól. A következőkben ezeket tekintjük át.

Belső korlátok mindkét oldalon

Bár a politikai elit támogatása biztosított, számos gyakorlati kérdésről nem szólnak, melyek akadályozzák az egyesítést. Alapvetően kijelenthető, hogy jelenleg a politikai-gazdasági kihívások felülírják geopolitikai realitásokat a két kormány prioritásait illetően. Kurti hivatalba lépésekor, a COVID-19 járvány közepette lefektette, hogy az intézményi és gazdasági reformokra kíván koncentrálni, ahogy azt a kampányában is megjelölte (igazságszolgáltatás és rendészeti rendszerek integrálása, állami beruházások a hazai tőke és a társadalmi jólét fejlesztésére, stb.). Azóta egy permanens válságfolyamatnak lehetünk tanúi, a COVID-19 járvánnyal kezdődő gazdasági válságot súlyosbítja az orosz-ukrán háború, illetve a háború miatt (is) elmélyülő energiaválság. Nemcsak jelen gazdasági helyzetben, de alapvetően is elképzelhetetlen, hogy az egyesülés költségét a két kis gazdaság finanszírozni tudná; ahhoz mindenképpen külső támogatásra lenne szükség. Látna a nemzetközi közösség álláspontját – a továbbiakban szólnunk róla részletesen –, meglehetősen kérdéses egy ilyen jellegű támogatás folyósítása Albánia és Koszovó részére.⁴⁶

Kurti nyilatkozatainak felidézése kapcsán említettük már, hogy az egyesülés alkotmányjogi szempontból is problémás Koszovó részéről. A koszovói alkotmány 1. cikke, mely az állam fogalmát fekteti le, kimondja, hogy „A Koszovói Köztársaság független, szuverén, demokratikus, egyedülálló és oszthatatlan állam.”, illetve „A Koszovói Köztársaságnak nincsenek területi követeléseik más állammal szemben, és nem törekszik egyesülésre egyetlen állammal vagy annak valamely részével.”⁴⁷ Az alkotmány megváltoztatásához kétharmados többség szükséges, mely alapvetően nem teljesíthető, de jelenleg nem is prioritás.

További gyakorlati kérdést vet fel a két ország egyesülésének vagy társulásának esetén az államberendezkedés. Mivel Albánia és Koszovó sosem

⁴⁶ How, Marcus: All in? Kosovo, Albania and the prospects of unification, *European Principal Group*, <<https://europeanprincipalgroup.com/wp-content/uploads/2021/03/20210220-LVV-Kosovo-Albania-unification-ViennEast-Compass.pdf>> (letöltve: 2022. 09. 30.).

⁴⁷ Constitution of the Republic of Kosovo <https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2017/10/1.CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_KOSOVO.pdf> (letöltve: 2022. 02. 15.).

alkottak egy államot, a nemzetközi jog – ugyan haszontalannak tartott – „megosztott állam fogalma” nem alkalmazható rájuk: mint ahogy az a két Németország egyesülésekor történt. Albánia és Koszovó uniója két szuverén állam egyesüléseként értelmezhető, mely a két entitás összeolvadásával vagy az egyik beolvadásával a másikba történhet. Ez azonban újabb kérdéseket hoz a felszínre, például a nemzetközi szervezetekben való tagságot illetően, tekintettel Koszovó korlátozott legitimitására. A valószínűbb forgatókönyv az lenne, hogy Koszovó olvad be Albániába, ekkor Albánia ENSZ-tagsága folytatódik. Viszont Koszovó vitatott nemzetközi státusza vagy az ENSZ BT 1244-es határozata miatt ezen összeolvadást számos ENSZ-tagállam megkérdőjelezheti. A NATO esetén már nem kérdőjeleznék meg az egyesülést, azonban a katonai szervezet biztonsági garanciái nem terjednének ki Koszovóra, mivel számos NATO-tagállam nem ismeri el függetlenségét. Az Európai Unió kapcsán sincsen könnyebb helyzet, a közösség mindkét állammal felfüggesztheti a stabilizációs és társulási megállapodást, jelentősen visszavetve Albánia integrációs haladását.⁴⁸ Mindezeket, illetve a jugoszláv idők tapasztalatát (is) figyelembe véve, ahogy korábban is utaltunk rá, Kurti leszögezte, hogy mindössze föderáció szintjén tudja elképzelni az egyesülést.

Társadalmi támogatottság – a felszínen

2018 végén a *Kosovo Foundation for Open Society* (KFOS) és az *Open Society Foundation for Albania* (OSFA) készített egy átfogó kutatást, mely a két ország viszonyát és az állampolgárok attitűdjét vizsgálta több szempontból. A felmérés során 2500 állampolgárt kérdeztek mindkét országban olyan témák mentén, mint a társadalmi interakciók és kapcsolattartás intenzitása; egymásról alkotott sztereotípiák; közös értékek; közös politikák; illetve Albánia és Koszovó egyesüléséről és a Belgrád–Pristina párbeszédéről kérték ki az interjúalanyok véleményét. Koszovóban 300 szerb lakost is bevontak a kutatásba, ők módosított kérdőívet kaptak, melyen az albán–koszovói és koszovói–szerb kapcsolatok megítélésére kérdeztek rá.⁴⁹

A felmérés számos területen rávilágít az albánok és koszovói albánok közötti megosztottságra. A koszovói albánok látogatják inkább Albániát (88,7%) köszönhetően a turisztikai lehetőségeknek, míg az albánok 68,4%-a sosem volt még Koszovóban. A koszovói albánok inkább követik az albán médiát

⁴⁸ PECL, Lulzim: Kosovo and Albania – Deconstruction of the Idea of Unification, *Tirana Observatory*, 2020. április 6., <https://tiranaobservatory.com/2020/04/06/kosovo-and-albania-deconstruction-of-the-idea-of-unification/#_ftn50> (letöltve: 2022. 10. 13.).

⁴⁹ DEMI, Agron – ÇEKA, Blendi: *KOSOVO–ALBANIA. Interaction, knowledge, values, beliefs, cooperation and unification*, Kosovo Foundation for Open Society – KFOS, Open Society Foundation for Albania – OSFA, 2019, <https://www.osfa.al/sites/default/files/raporti_plote_kosove_-_shqipери_-_eng.pdf> (letöltve: 2022. 09. 30.).

és a belpolitikai eseményeket, 45%-uk rendszeresen követi is az albán médiumokat és csak 17%-uk nem nézett még soha albán híradást (az albánok mindössze 23%-a aktív követője a koszovói eseményeknek, 34%-uk sosem nézett koszovói médiumokat). Míg a koszovói állampolgárok 85%-a fel tudja idézni a független Albánia kikiáltásának dátumát, addig ugyanezt Koszovóra nézve az albánok 30%-a tudja mindössze megmondani. Mindkét fél meg van győződve, hogy az albán gazdaság, oktatási és egészségügyi ellátórendszer fejlettebb a koszovóinál, míg a jogállamisági kérdésekben Koszovó élvez előnyt. További szakadékok képeznek a felek között az egymásról alkotott sztereotípiák és előítélek. Míg a válaszadók többsége állítja, hogy nyitott új társadalmi kapcsolatok létesítésére, a pozitív attitűd csökkent, amint házasságra irányuló kérdésként teszik azt fel. Az albánok 75%-a nyitott lenne koszovói albánnal házasodni, ezzel szemben a koszovói válaszadók 56%-a válaszolt igennel a fordított helyzetre. A különböző értékek, vendégszeretet, családcentrikusság, munkához való hozzáállás, stb. tekintetében jelentős előítéleteket hordoznak az albánok és koszovóiak egymással szemben. Mindkét fél magát részesíti előnyben többek között a felsoroltak terén, egyetlen kivételt a vallás képez, ahol egyetértenek abban, hogy a koszovói albánok vallásosabbak és hagyománytisztelőbbek.⁵⁰

Bár mindkét fél elismeri, hogy Albánia egyfajta „nagy testvérként” viselkedik Koszovóval és képviseli az érdekeit, mindkét oldalról a válaszadók több mint fele (albánok: 61,4%, koszovói albánok: 55,8%) egyetért abban, hogy a kapcsolatok a két ország között nem elég fejlettek. Ennek nyomán támogatnának minden olyan kezdeményezést, mely a két országot még közelebb hozná egymáshoz; fejlesztendő területként került megemlítésre az igazságszolgáltatási rendszerek, a mezőgazdasági politikák koordinációja vagy a szervezett bűnözés elleni küzdelem. A fent említettek ellenére az albánok 63%-a, a koszovóiak 54%-a támogatná a két ország egyesülését, még magasabb a pozitív válaszadók aránya azon kérdésre, hogyan szavaznának most egy népszavazáson (Albánia: 74,8%, Koszovó: 63,9%). A nagy arányú támogatottságot azért árnyalja, hogy az egyesítés költségének finanszírozását firtató kérdés esetén már csökkent a pozitív válaszadók száma, különösen az albánok körében (29,5%, míg a koszovói válaszadók: 43,5%). A koszovói albánok bizakodóbbak az egyesítés kapcsán, közel 40%-uk úgy látja, ez a következő öt évben megtörténhet, ezzel szemben az albániai albánok szerint inkább 10 éven belül valósulna meg a két ország egyesülése. Azon kérdésre, hogy a albán–koszovói egyesülés és az EU-integráció kizárják-e egymást, megosztott a társadalom, azonban beszédes, hogy mindkét fél inkább az EU-tagságot választja az egyesülés rovására (albánok: 84,7%, koszovói albánok: 66,4%).⁵¹

⁵⁰ *Uo.*, 13–26. p.

⁵¹ *Uo.*, 34–46. p.

Megemlítendő továbbá az Euronews Albania Barometer 2021-es felmérése, mely szerint az albánok 79,2%-a igennel szavazna egy Albánia és Koszovó egyesüléséről tartott népszavazáson, és mindössze a lakosság 16%-a ellenzné azt. Sőt, több mint 90%-uk gondolja azt, hogy Albánia és Koszovó egy nemzet, ugyanakkor hozzávetőlegesen a lakosság fele látja csak úgy, hogy az egyesülés tíz éven belül létrejöhet.⁵² Addig is, a határok megszüntetése szintén támogatottságot élvez 75%-uk körében, csakúgy mint a szabadkereskedelmi övezet létrehozása Albánia és Koszovó között. Ezen lépéseket a lakosság mindössze kevesebb mint 10%-a ellenzi. Nem meglepő módon az albánok 70%-a az egyesülés esetén Tiranát tartaná meg fővárosként.⁵³

A felmérésekből kitűnik, hogy az egyesülésnek bár a felszínen van társadalmi támogatottsága, annak a gyakorlati oldalát firtató kérdések mentén már nem olyan jelentős az egyetértés. A diskurzus része a gondolat, köszönhetően a politikai döntéshozók szerepének, azonban a megvalósítás kapcsán felmerülő kihívások már ők sem részletezik; például a már említett finanszírozás vagy hatalommegosztás kérdését. Ezentúl a válaszok rámutatnak a tanulmány elején tárgyalt közös identitás problémájára, vagyis annak hiánya, melyre a társadalmi távolság és az egymással szemben megfogalmazott sztereotípiák is utalnak.

A balkáni destabilizáció veszélye

Albánia és Koszovó uniója magában hordozza a Balkán destabilizációját, az egyesítés precedenst teremtené a nyugat-balkáni határok módosítására, mely szintén egy időről időre felmerülő kérdéskör.⁵⁴ Koszovónak jelenleg is több nyitott bilaterális kérdése van Szerbiával, az egyesülés pedig nem változtatna azon, hogy Szerbia – ahogy a világ számos országa, köztük öt EU-tagállam: Ciprus, Görögország, Románia, Spanyolország és Szlovákia – továbbra sem ismeri el Koszovó függetlenségét. Koszovó szuverenitása nem terjed ki területének teljes egészére, négy szerbtöbbségű észak-koszovói járásban (Mitrovica, Zubin Potok, Zvečan és Leposavić) a Szerbia által támogatott párhuzamos

⁵² Euronews Albania Barometer: 80% of Albanians support unification with Kosovo, *Euronews.al*, 2021. 11. 25., <<https://euronews.al/en/programs/barometer/2021/11/25/barometer-80-of-albanians-support-unification-with-kosovo/>> (letöltve: 2022. 09. 30.).

⁵³ Albanians largely favor lifting border and economic barriers with Kosovo, *Euronews.al*, 2021. 11. 25., <<https://euronews.al/en/programs/barometer/2021/11/25/survey-albanians-largely-favor-a-unified-kosovo-albania-area-without-borders/>> (letöltve: 2022. 09. 30.).

⁵⁴ ÁRMÁS Julianna – NÉMETH Ferenc – OROSZ Anna: Non-papers on border changes in the Western Balkans: promise of an easy solution or a hazardous game?, *KKI Policy Brief*, KE-2021/43, <https://kki.hu/wp-content/uploads/2021/10/KE_2021_43_NYUBA_Non_papers_border_changes_AJ_NF_OA_0929.pdf> (letöltve: 2022. 10. 13.).

struktúrák a brüsszeli megállapodások ellenére fennmaradtak.⁵⁵ Ennek felszámolására egyfajta patthelyzet alakult ki, Pristina a Belgrád által kért Szerb-többségű Önkormányzatok Szövetségének (szerbül: *Zajednica srpskih opština*, albánul: *Asociacioni i Komunave Serbe*) – továbbiakban SZÖSZ – autonómiáját ezek megszüntetéséhez (is) köti, míg Belgrád csak a SZÖSZ életbe lépése után lenne hajlandó engedményeket tenni.⁵⁶ Albin Kurti a reciprocitáshoz ragaszkodik Szerbiával szemben, melyet az elmúlt időszak eseményei is aláhúznak, így nem várható elmozdulás valamely kompromisszum felé.⁵⁷

Azonban mindaddig, amíg az észak-koszovói önkormányzatok szerb anyakönyvi kivonatok (születési anyakönyvi kivonat, személyi igazolvány) kiállítását is végzik, vagy a helyi közigazgatási alkalmazottak Belgrádtól is kapnak fizetést, az észak-koszovói szerbek jogi státusza vitatott. Egy Albánia és Koszovó között létrejövő unió esetén ők is az új államalakulat részévé válnának, kérdés erre a helyi szerbség vagy Szerbia reakciója. Ez a közelmúlt eseményeire való tekintettel (határblokád, vészjelző szirénák aktiválása, erő-demonstráció katonai járművekkel, stb.) könnyen erőszakos formát ölthet a további eszkaláció lehetőségét magával hordozva; kulturális-vallási kötődésükre hivatkozva nem valószínű, hogy a szerbség könnyen elengedné Koszovót.⁵⁸ Ana Brnabić szerb miniszterelnök Kurti 2021. novemberi nyilatkozata után meg is szólalt, hogy a népszavazás és egyesülés ötletére úgy reagált, hogy ez a regionális stabilitás és biztonság alapjait ásná alá.⁵⁹ Gazdasági szempontból kiemelendő, hogy Koszovó egyik fő külkereskedelmi partnere Szerbia, jelentős az importkitettsége felé (a CEFTA országokra nézve Szerbiából az import 6,5%-a, Albániából 5,7%-a jön).⁶⁰ Albánia és Koszovó egyesülése megszüntetné a politikai és gazdasági kapcsolatokat Belgrád és Pristina

⁵⁵ *A Report on the Governance of four Northern Municipalities*, Institute for Advance Studies, 2015. 09., 3–6. p., <https://www.institutigap.org/documents/22590_VeriuAnglisht.pdf> (letöltve: 2022. 10. 13.).

⁵⁶ MÁRKUSZ László – NÉMETH Ferenc: Kérdések és válaszok: a Belgrád-Pristina dialógus, *KKI Elemzések*, KE-2021/40., 3-4. p., <https://kki.hu/wp-content/uploads/2021/09/KE_2021_40_RS_KO_Belgrad_Pristina_dialogus_ML_NF_0903.pdf> (letöltve: 2022. 10. 13.).

⁵⁷ *Uklonjene barikade na severu Kosova, mere Vlade Kosova odgođene na mesec*, *Radio Slobodna Evropa*, 2022. augusztus 1., <<https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-sever-blokade-jarinje-brnjak-tablice-dokumentu/31968421.html>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

⁵⁸ *Blokád Koszovóban: miért (nem) beszélhetünk válságról?*, online kerekasztal-beszélgetés, Külgazdasági és Külügyi Intézet, 2022. augusztus 5., L.: <<https://www.youtube.com/watch?v=pLCDbooP35s>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

⁵⁹ *Serbia unhappy after Kosovo leader hints at unification with Albania*, *Euractiv*, 2021. november 21., <https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/serbia-unhappy-after-kosovo-leader-hints-at-unification-with-albania/> (letöltve: 2022. 10. 13.).

⁶⁰ *Key figures for Kosova* Kosovo Agency of Statistics, 25. p.

között, berekeszteni a Belgrád–Pristina dialógust, melyet alapvetően pont az állampolgárok mindennapi életkörülményeinek és jogbiztonságuk javítása érdekében hívtak életre. Figyelembe véve Koszovó vitatott státuszát, az egyesülés Tiranának sem érdeke, hiszen megöröklőné a problémát, elvágva magát az uniós tagság perspektívájától, hogy csak egy gyakorlati elemet említsünk, nem is beszélve a határmódosítás nyugat-balkáni stabilitásra gyakorolt hatásáról.

Bár a tanulmány lényegében egy határmódosítást boncolgat, nem nyitjuk ki a Szerbia és Koszovó közötti területcsere kérdését, melynek kapcsán szintén számos aggály merül fel mindamelllett, hogy társadalmi támogatottságot sem élvez a kezdeményezés. Helyette Albánia és Koszovó egyesülésének nyugat-balkáni dominóhatását vizsgáljuk meg. A „Nagy Albánia” eszme a nacionalizmusok felerősödését hozhatja magával. Albánia és Koszovó egyesülése tovább gyűrűzhet Észak-Macedóniára is, hiszen az ott élő albánság is igényt tarthat az új albán államhoz való csatlakozáshoz. De nem vethetjük el az ezzel párhuzamosan feléledő „Nagy Szerbia” létrehozásának szándékát, mely a félszigeten élő összes szerb egyesítését irányozná elő Belgrád vezetése alatt. Ez Bosznia-Hercegovinát, Montenegrót és Koszovót is destabilizálhatja, hiszen mindegyik ország jelentős szerb kisebbséggel rendelkezik.⁶¹ Fontos látni azonban, hogy a Balkán problémái strukturális, politikai, gazdasági, intézményi jellegűek, melyekre nem a határkorrekció jelenti a megoldást, hanem a regionális kooperáció, tágabb értelemben pedig az Európai Unió.

A nemzetközi közösség részéről az Európai Unió és az Egyesült Államok is elutasítja az egyesülés gondolatát, hivatkozva a térség destabilizációjának veszélyére. Az USA már Rama 2017-es nyilatkozata után állást foglalt az egyesülésről, melynek értelmében elleneznek minden ezzel kapcsolatos politikai megszólalást, mivel az csak aláássa a régió stabilitását és mindkét ország európai uniós perspektíváját. Az USA kormánya Koszovó és Albánia szuverenitását támogatja.⁶² Joseph Borrell, az EU kül- és biztonságpolitikai főképviseelője 2021-ben felszólította a térség valamennyi vezetőjét a kölcsönös bizalom légkörének, a jószomszédi kapcsolatok, a regionális együttműködés előmozdítására és az európai értékek képviseletének előmozdítására. Hozzátette, hogy a térség országainak európai integrációja csak úgy lehetséges, ha a saját belső reformjaikra koncentrálnak és rendezik a térségbeli vitáikat.⁶³ Kijelenthető, ha adott esetben (csak) föderációra lépne egymással Albánia és

⁶¹ The Threat of Albania-Kosovo Unification Risks Destabilizing the Balkans, *Worldview Stratfor*, 2021. november 24., <<https://worldview.stratfor.com/article/threat-albania-kosovo-unification-risks-destabilizing-balkans>> (letöltve: 2022. 10. 13.).

⁶² MEJDINI: *i.m.*

⁶³ Answer given by High Representative/Vice-President Borrell on behalf of the European Commission, *Parliamentary question*, 2021. 05. 31., <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2021-001560-ASW_EN.html> (letöltve: 2022. 10. 13.).

Koszovó, az csakis egy átfogó nyugat-balkáni rendezéssel valósulhat meg nemzetközi ellenőrzés mellett. Azonban ez a nemzetközi közösség figyelmét igényelné, mely jelenleg kétségbe vonható.

Konklúzió

A politikai diskurzus és a kétoldalú megállapodások magas számának ellenére nem várható Albánia és Koszovó egyesülése a közeljövőben. Bár a történelem hagyatéka, miszerint a két ország albánsága lényegében sosem élhetett egy nemzetállamban megágyaz az egyesülés retorikájának, már Albánia és Koszovó eltérő identitáskonstrukciója is megkérdőjelezi egy nagyalbán nemzetállam létrehozásának a lehetőségét. Koszovó jelenleg a nemzetépítés időszakában van a függetlenség kivívása óta, nemzeti ébredésben új elemek dominálnak, nem pedig a közös albán nemzeti identitás hagyománya. Az egyesülés gondolatát tovább árnyalja a társadalmi támogatottság hiánya, mely inkább csak a felszínen tapasztalható, a nemzetközi közösség ellenérzései, illetve a kétoldalú megállapodások gyakorlatba ültetésének elmaradása.

Nyitott kérdés marad, hogy a felek hogyan képzelik el valójában az egyesülést, vagy ahogy az albán és koszovói politikai vezetés utal rá, *újra egyesülést*. Koszovó korlátozott legitimitásából és területe feletti limitált szuverenitásából adódóan a két ország szuverén államként való egyesülése nem reális, de a politikai unió valamely formája is megkérdőjelezhető. Ahogy Márkus László fogalmaz, „funkcionális egyesülésnek nevezhetjük”⁶⁴ Albánia és Koszovó integrációjának a folyamatát. Az együttműködés elmélyítése ilyen formában a gazdaság, kultúra vagy diplomácia területén nem akadályozza az európai uniós perspektíváját az országoknak. Mindeközben a közös történelmi-kulturális, nyelvi-etnikai gyökerekre hivatkozva a politikai diskurzus része maradhat Albánia és Koszovó egyesülésének az elképzelése mint egy alternatíva, ahogy az EU-tagság reménye halványodik.

⁶⁴ MÁRKUSZ László: *A szerb és az albán nacionalizmus küzdelme Koszovóban (1878-2018)*, ELTE Bölcsésztudományi Kar, PhD disszertáció, 2022, 107. p.